

De Heraut

van de

Gerreformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad No. 124.)

Zondag 7 Mei 1911. N°. 1740.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE Bureau: Warmoesstraat 96, te Amsterdam.

Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f 1.20, voor België per jaar f 5.30 bij vooruitbetaling, voor het verdere Buitenland en Ned.-Indië per jaar f 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f —.10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. Advertenties: van 1 tot 6 regels f 1.20, voor elken regel meer f —.20. Aanvragen en vermelding van leidegaven f —.12 per regel.

Van de Voleinding.

XVI.

Omdat zij, God kennende, Hem als God niet hebben verheerlijkt of gedankt; maar zijn verijdelde geworden in hunne overleggingen, en hun overstanding hart is verduisterd geworden. Rom. 1: 21.

Tegen de bewering, dat het onderscheiden volksgeloof omtrent de Voleinding uit een overal aanwezige zielsbehoefte zoude zijn opgekomen, stelden we de nadering der overlevering over, niet in bijzaken en bijzonderheden, maar in de hoofdlijnen, omdat uit een zielsbehoefte wel smartgevoel en begeerte naar redding, maar nooit geloof kan opkomen. Alle geloof moet een vast punt hebben waarvan het uitgaat en waartoe het zich verheft. Poëtische verbeelding moge dan die geloofsvastheid in allerlei verschillende vormen inkleeden, zoodat ten slotte alleen de kenner, die in de diepte delft, er den oorsprong nog van bloot kan leggen, maar voor wat het uitgangspunt aangaat, maakt dit geen verschil. Zielsbehoefte zonder meer kan wel de grondslag zijn van een wijsgeerig stelsel, maar nooit van geloof, vooral niet van een geloof in dien zin, dat het niet het geloof van een enkele, maar het geloof van heel een volk wordt, ja van heel een groep van volkeren, en in die groep van volkeren eeuw na eeuw stand houdt. Uit niets blijkt dit duidelijker, dan uit het historisch breed uitgetreden onderscheid tusschen zulk een volksgeloof en een wijsgeerig stelsel; iets waarop hier te meer moet gewezen worden, omdat juist zulke wijsgeerige stelsels uit den eigen geest van den mensch zijn opgekomen, en bij ideale opvatting juist in de zielsbehoefte van den mensch hun verklaring vinden. Uitvoerig kunnen we op deze stelsels niet ingaan, maar onaan- gestipt mogen we te evenmin voorbijgaan, omdat deze stelsels zich allengs met de uitkomst van de aardkunde, van de sterrekunde, ja, met de natuurkunde in het algemeen, hebben vermaatschapt, en hierdoor vooral in onzen tijd zeer grooten aanhang hebben gewonnen; daardoor vooral in beschafte kringen aan alle geloof afbreuk doen; en tegelijk aan zekere opvatting omtrent de Voleinding der dingen ingang pogen te geven.

Hierbij wijzen we ten eerste op de dusgenaamde *Evolutie*, een stelsel dat vooral door Darwin en Haeckel bepleit, wat op de geesten verkreëg en met name in Amerika zelfs in Christelijke kringen zeer grooten opgang maakte. Evolutie beduidt ontwikkeling, ontvoering, ontplooiing, en het stelsel van deze Evolutie predikt, dat er van een wijsheid, wil of kracht, waardoor een Hoogere Geest al wat bestaat in het leven zou hebben geroepen, en aan al het in soorten bestaande, zijn eigen wezen en vorm zou gegeven hebben, geen sprake is; dat veelal al het bestaande, zoodat het bestaat, vanzelf geworden is, dank zij een reeks veranderingen, die de oorspronkelijke stof ondergaan heeft, niet door inwerking van buitenaf, maar als gevolg van werkingen die uit de stof zelf voortgekomen. Voor de meesten bevattend tekenen zich dit stelsel het duidelijkst af in de theorie, dat de planten uit vaste substantie zijn voortgekomen; dat uit de plantenwereld zich het dier geformeerd heeft; en dat tenslotte uit de dierenwereld de mensch ontloopt. Het ontstaan van de planten uit vaste elementen wordt dan gezocht in die zeer laag staande plantsoorten, waarin nauwelijks leven valt waar te nemen, en uit die allerlaagste plantsoorten moeten dan in geleidelijke reeks allengs bij trappen alle hogere soorten van planten zijn ontplooid, tot ten laatste zelfs de cederboom en palmboom hun schaduw konden uitspreiden. Daarnaast moet dan een tweede reeks van ontplooiingen hebben plaats gehad, waardoor uit eveneens laag staande plantsoorten het vrij zich bewegende dierlijk leven moet zijn opgekomen, en uit die laagste diersoorten moeten dan weer de hogere zich ontwikkeld hebben. En evenzoo moet ten slotte uit reeds verontwikkelde diersoorten een evolutie hebben plaats gegrepen, waaraan wij als mensch ons ontstaan danken. De één verklaart dit proces uitsluitend uit den strijd om het bestaan, die maakt dat bepaalde eigenschappen te loor gaan of gesterkt worden, terwijl anderen dan tenminste nog toestemmen, dat een voor ons verborgen en niet te verklaren drijfkracht vanzelf het organisme van plant, dier en mensch heeft opgebouwd.

Nu zou dit op zichzelf met de Vol-

einding niets uitstaande hebben, indien niet deze voorstanders der Evolutie er door het uitgangspunt van hun systeem vanzelf toe gebracht waren, om vast te stellen dat de Evolutie, die voor eeuwen begon en als wier resultaat we de tegenwoordige wereld kennen, wel verre van reeds tot staan te zijn gekomen, nog steeds doorgaat. Dit volgt dan ook uit het stelsel zelf. Is de Evolutie die dusver haar arbeid volbracht, tot haar tegenwoordig resultaat gekomen door de worsteling om het bestaan, welke oorzaak zou er dan zijn, om ze nu reeds als afgelopen te beschouwen, daar toch de strijd om het bestaan nog rusteloos doorgaat, ja eer feller dan slapper wordt? Men kent dan ook de hoogdravende profetie omtrent den *Uebermensch*, waarmede men ons geslacht vleit. Het hoort dan, dat weën lichamelijke en geestelijke en sociaal nog pas aan het begin van onze menselijke ontwikkeling staan; dat de ontwikkeling van ons geslacht, zonder dat we het zelf merken, vanzelf ongestoord doorgaat; en dat allengs, als vrucht der komende ontwikkeling, een menschensoort het aanzijn zal bezitten, dat schier even hoog boven ons zal staan, als wij staan boven het dier. Zoo verklaart het zich dan ook, dat men, eenmaal in deze gedachtenlijn zich voortbewegend, van geen volcinding hooren wil. Elke nieuwe toestand die geboren wordt, brengt steeds weer de gegevens met en in zich, om een nieuw ontplooiingsproces te laten beginnen, en daarom mag nooit door ons de mogelijkheid worden buitengesloten, dat we nog hooger volmaking tegemoet gaan.

Het begrip zelf van *Voleinding* gaat uit van een plan, van een raad, van een vast bestel, dat vooraf bij het tot aanzijn-roepen van het bestaand heilal. Voleinding onderstelt, dat in dit plan het begin op het einde is aangelegd. Dat derhalve het einde er eerst was, niet in de werkelijkheid, maar in de gedachte; dat met het oog op dit gewilde einde al wat vooraf zou gaan, verordend is; en dat het begin geschapen is, zoodat het geschapen werd, om al datgene van zich te doen uitgaan, wat onmisbaar was om het eiadoel te bereiken. Het is er mee als bij een paleis dat zal worden opgetrokken, met het ontwerp of plan dat door den architect ontworpen wordt, om er den bouw van het paleis naar te regelen. Het voltooide en afgeleverde paleis zal hier het einde zijn, en toch zal de bouw moeten beginnen met het leggen van de fundamenten in den grond. Doch wat architect zal dan beginnen met op goed geluk al een stuk grond uit te graven en daarin rijen van steenen te metselen, zoolang hij niet weet welke de stijlloos en welke de afmetingen van het paleis zullen zijn? Daarom kan de bouwmeester niet met het begin, maar moet hij met het eiadoel beginnen. Dat eiadoel moet hij met den Vorst, voor wien het paleis zijn zal, vaststellen; hij moet projecten indienen; en daaruit een keuze laten doen. Is die keuze gedaan, dan moet hij het geheele plan in schets brengen, tot heel 't paleis, zoodat 't in zijn volcinding zijn zal, op het papier staat uitgeteekend. En eerst dan begint de bouw. Juist zoo nu ging het, voor wie geloofde, ook bij den bouw van het heilal toe. Eer de Schepping aanving, stond in Gods heilig bewustzijn vast, wat er uit Zijn Schepping worden zou. Voorzover er in onzen God van een eerst en een laatste sprake kan zijn, werd ook in Gods raad het eiadoel, waarop alles uit zou loopen, het eerst vastgesteld, en eerst daarna in de Schepping het begin van alles zóó in het leven geroepen, dat met volle zekerheid 't eind het door God beoogde en gewilde er zich uit ontwikkelde zou. En dit wel zoo, dat ook al kwam er in den bouw een scheur of verschuiving, Goddelijke wijsheid, almacht en genade dit zoo afdoende ondervangen zoude, dat ten slotte toch niets meer aan de bereiking van het eiadoel in den weg stond.

Juist dit echter kan het Evolutie-stelsel niet tot zijn recht doen komen, omdat het, geheel mechanisch ingezet, van geen Goddelijk bestel weet. Wel heeft men er zulk een Goddelijk bestel pogen in te schuiven, en met name deden dit, gelijk wel vanzelf spreekt, de Christen-denkers die vooral in Amerika in de Evolutie-leer het nieuwe licht begroetten. Zij toch moesten dit wel doen, om de nieuwe vondst met hun Christelijke beïjdenis in verband te zetten; maar het stelsel zelf laat dit niet toe; zijn geheel mechanisch karakter staat er aan in den weg. Bij Darwin zelf teekende zich dit nog niet zoo scherp af. Darwin betuigde nog aan een God te gelooven, en kon het zich indenken, dat die God, aan wiens bestaan hij nog vast wilde houden, de machinerie van het heilal van meetaf

zoo ineen had gezet, dat de eenmaal opgewonden speeldoo vanzelf afliep naar Hij zelf ze in elkaar had gezet. Bij verder doordenken echter vonden de dwepers met de Evolutie-leer toch al spoedig, dat in hun stelsel voor een geestelijk wezen, dat we God noemen, geen plaats was. Geheel de ontwikkeling toch, die dusver in het Heilal had plaats gegrepen en nog steeds doorging, verklaarde men zich niet uit geestelijke, maar uitsluitend uit stofelijke factoren en natuurinvloeden. Wel erkende men, dat gaandeweg bij deze ontplooiing ook hogere krachten ontloken waren, maar ook deze hogere krachten van denken, nuten, gevoelens, schoon en waar keuren, ja zelfs van de religie, dankten toch haar opkomen eeniglijk aan de mechanische ontledingen, verschuivingen en verbindingen, die als resultaat van physische werkingen tot stand kwamen. Zelfs ging Haeckel daarbij reeds zoover van te beweren, dat reeds in het atoom schoonheidszin en religieus gevoel school. Er is in het Evolutie-stelsel voor een zelfstandig karakter van het geestelijke geen plaats, en daarom ook geen plaats voor een Goddelijk Wezen. Dit nu heeft weer tengevolge, dat er in dit stelsel geen sprake kan zijn van *zonde* als van een factor, die den loop der ontwikkeling beheerscht, en dus ook niet van een bovennatuurlijk ingrijpen van Gods zijde om de aangerichte schade te herstellen. In de Schrift wordt God de Heere verheerlijkt als de Heere der heerschen, en daarmee aangebeden als een God, die geheel een heerschare van geesten tot dienstebeenten heeft, aan wie Hij zijn bevelen en ordinaantia geeft, en door wie Hij zijn raadslad doet uitvoeren. In de Evolutie-leer daarentegen is er van zulk een heerschare van dienende geesten geen sprake. Welbezien kent op dit standpunt ons leven zelfs geen historie. Er grijpt, zóo ge van het beginsel in dit stelsel uitgaat, niet anders plaats dan een onderling zich wringen, tegen elkander ingaan, verschuiven, ontleden, en zich verbinden van de alles constitueerende bestanddeelen. En ook al erkent men tenslotte, dat uit deze gestadige vervorming toch een steeds hooger staand resultaat ontstaat, dat de profetie van een resultaat dat straks nog hooger zal staan, met zich brengt, — toch is het stelsel als zoodanig ten eenenmale onmachtig, om achter dit proces een plan te ontdekken en op te klimmen tot een Hooger Wezen, uit wiens denken dit plan zou zijn voortgekomen.

Juist op het uitsluiten van elk ingrijpen, dat door een Hooger Wezen kon hebben plaats gegrepen, is het Evolutie-stelsel principieel aangelegd. Ge moogt niet meer zeggen dat God in den beginne den hemel en de aarde schiep, en daarna achtereenvolgens op die aarde de plant, het dier en den mensch tot aanzijn riep. Het moet alles vanzelf zijn toegegaan, en in dit *vanzelf* ligt de sleutel van het gansche stelsel. *Vanzelf* moet de mensch zich uit het dier verrijd hebben. *Vanzelf* moet het dier in zijn laagste orde uit de plant zijn voortgekomen. En evenzoo *vanzelf* moet de plant zich uit de vaste stof hebben afgescheiden. En juist dit *vanzelf* dringt den Goddelijken factor niet slechts steeds verder terug, maar sluit dien feitelijk geheel buiten. Er moet van eeuwig af iets geweest zijn, een gas, een ether, een wasem of wat dan ook. In dit nevelenheir, als we ons zoo mogen uitdrukken, moet vanzelf een stoot, een trilling, een beweging zijn ontstaan. En toen eenmaal die beweging in deze nevelenwereld ontstaan was, riep dit een botsing in het leven, die tot den strijd om het bestaan leidde, en het is uit dezen strijd om het bestaan, dat zich wederom *vanzelf* geheel de ons bekende wereld heeft opgebouwd. Er is geen architect geweest, die door zijn bouwlieden de steenen op liet stapelen, na ze behouden te hebben; neen, die steenen zijn vanzelf gevormd zoodat ze voor den bouw zijn moesten; en toen ze gereed waren, hebben ze zich vanzelf opgestapeld; en zoo is uit de steenen de muur en uit de muren het paleis geworden. Vandaar dat dit geheele paleis van het heilal leeft, nog gedurig in gisting, in wording en vervorming is, en dat niets grond geeft om te verwachten, dat dit proces, wanneer ook, tot ruste zal komen. Dit *vanzelf* toegegaan, dit spontane, is hier de beheerschende macht, en vandaar dat er in dit stelsel zoomin van een alles besturend God, als van een Voleindingsprake kan wezen. Al gaat de Evolutie-theorie dan ook van een geheel tegenovergesteld beginsel als bij Plato uit, wat de Voleinding betreft, valt ze geheel met Plato's stelsel saam. Was al bij Plato geheel het samenstel der dingen ideaal-geestelijk opgevat, zoodat de sientlijke wereld slechts een *schijn* van het ware vertoonde, en staat de Evolutie-theorie hiertegenover, als zich verliezende

in louter mechanisch-physische werkingen, hierin toch komt het stelsel der Evolutie met dat van Plato overeen, dat in beide stelsels het heilal gedacht wordt, als, om met *van Zittel* te spreken, „onverganke-lijke, nimmer veranderend, nimmer in zijn wezen veranderend en dus ook nooit zul-ende ondergaan”.

Toch hechte men aan de voorstelling, dat het bestaande *steeds zou voortbestaan*, niet te hoog gewicht. De vraag toch, wat er uit ons heilal worden zal, treedt in al zulke stelsels, als waarop we wezen, geheel terug voor de geheel andere vraag, hoe wat bestaat ontstaan is en hoe zijn bestaan is op te vatten. Zelfs moet gezegd, dat de Evolutie-theorie zich nog enger terrein van onderzoek koos. Haar eigenlijk pogen beperkt zich tot het vraagstuk van het *ontstaan der organismen*. Ze staat vierkant tegen de schepping der soorten, of wil men, tegen het ontstaan der soorten door schepping over. Wat haar daarentegen bezielt en met geestdrift vervult, is het denkbeeld dat de hogere organismen zich uit de lagere verklaren laten, en dat er niet meer aan een afzonderlijke daad Gods voor het doen ontstaan van menschen, dieren en planten zal behoeven gedacht te worden. En dan voegt zich hierbij de tweede vraag, of het laagste organische leven vanzelf uit de aanvankelijk eerst alleen voorhanden doode stof kan zijn ontstaan. Als uitgangspunt neemt deze theorie dan ook de stof als er zijnde aan, geheel daargelaten de vraag, of men bij die stof terug moet gaan enkel op de atoom, dan wel op nog veel kleiner deeltjes, en ten slotte op enkel ether. Hoe dan die oorspronkelijk kleinste deeltjes er gekomen zijn, boezemt haar weinig belang in. Haar pogen en streven is er veel meer op gericht, om nu voort te uit de stofdeeltjes tot het eerste plantaardig organisme te geraken. Kon aangetoond, dat het leven vanzelf uit enkel stof en uit de in die stof schuilende krachten opkwam, dan ware het ontstaan van het organisch leven verklaard; en gelukte dit op één punt, dan ware allicht van uit dit punt de geheele lijn door te trekken. En was zoo eenmaal het ontstaan van het leven ook maar in de kleinste en nietigste plant verklaard, dan kwam in de tweede plaats de vraag van den overgang van het lager tot het hooger organisme aan de orde, en zou ten slotte ook het ontstaan van den mensch zijn oplossing hebben gevonden. Moge tot dit onderzoek zucht naar kennis gedreven hebben, toch was die dorst naar kennis hier niet de eenige, zelfs niet de hoofddrijfveer. Van meet af was de mogelijkheid, om op wetenschappelijke gronden de Schepping te kunnen loochenen, hetgeen het sterkst aantrok. Schepping onderstelt een Schepper, en zoolang het niet doentlijk bleek, om het heilal zonder schepping te verklaren, bleef de religie in den diepten grond alle wetenschap beheerschen, en juist tegen die heerschappij kante men zich aan. Op zichzelf had men aanvankelijk niets tegen religie, maar dan moest de religie een mystieke zielsaandoening blijven, die met het heilal en met de wetenschap die het heilal, onderzocht, in geen enkel verband stond; en hiertoe kon men eerst geraken, zoo het bestaan der dingen *zonder* schepping en *alzo* *zonder* een God, die deze schepping bewerkstelligde, verklaard kon worden. Men stond voor het raadsel van het *ontstaan* der dingen. Dit raadsel had men dusver met behulp van den godsdienst opgelost, door een schepping te belijden; thans wilde men aan dit raadsel een geheel afwijkende oplossing geven, en die meende men gevonden te hebben in de Evolutie. Dan had men geen schepping en geen God meer van nood; desverkiezend kon men zich dan nog streelen met zeker mystiek-religieus gevoel te kweken, maar in zijn wetenschap, in zijn wereldbeschouwing, in zijn daadwerkelijk leven was men dan ten minste geheel vrij. Hieruit, en hieruit alleen, verklaart zich de groote aantrekkingskracht, die de Evolutie-theorie op de aan haar vroeger geloof ontzonden Maatschappij heeft uitgeoefend. Tegenover de verklaring der geloovigen had men nu zijn eigen verklaring, en aan die nieuwgevormde verklaring klemden men zich meest met geestdrift, soms op fanatieke wijze vast.

Doch juist daarom bekommerde men zich in den kring deser Evolutie-dwepers zoo goed als ganschelijk niet om het vraagstuk der Voleinding. Voleinding onderstelt, dat iets gericht is op een bepaald doel; en al het Heilal op een bepaald doel gericht zijn, dan moet er een denkend en willend Wezen zijn, die dat doel ontwierp en vaststelde, en, na dit doel vastgesteld te hebben, de wereld tot aanzijn riep, en zulks wel met al wat ze behoeft om dat doel te bereiken. Schepping onderstelt

vanzelf een eiadoel, en ter oorzaak van dit doel een Voleinding. Moet er daarentegen bij het ontstaan der dingen aan geen denken of willen gedacht worden, en ging geheel de opkomst der dingen louter werktuigelijk toe, dan is er ook nooit een plan geweest, dan is er geen doel gesteld, dan kan er van geen bereiking van dat doel sprake zijn, en vervalt hiertoe vanzelf elk denkbeeld van een Voleinding. Feitelijk ziet men dan ook, dat, waar en in welken vorm ook het geloof spreekt of meesprekt, er altoos een lijn wordt uitgestippeld, die het begin met het einde verbindt; maar dat daarentegen waar het geloof niet gezocht, maar uitgestooten wordt, het vraagstuk der Voleinding ophoudt belangstelling in te boezemen, en men zich schier uitsluitend werpt op het *ontstaan* der dingen. Het geloof ziet vooruit, buiten het geloof ziet men achteruit. Bij dit laatste sloten schier altoos wijsbegeerte en natuurkunde zich bij elkaar aan. Zoo is het nu met de Evolutie-leer, en zoo was het oudtijds reeds bij de Grieken. Schier alle scholen der wijsbegeerte in Griekenland spitsten er zich op, om voor het *ontstaan* en *bestaan* der dingen een verklaring te zoeken, eerst meer uitsluitend wijsgeerig zinnend, sinds Aristoteles ten deele ook tot onderzoek van de aardkorst en haar vertooningen neigend. Maar daar bleef het dan ook bij, en daarbij is het in de school der ongeloovige wijsbegeerte steeds gebleven; en in dit opzicht ligt de Evolutie als wijsgeerig-natuurkundige theorie met de stelsels der oudste wijsgeeren geheel op één lijn. Deze stelsels bekommeren zich niet om de Voleinding, en daarom konden ze er ook niets voor geven. Ze laten zich met dit vraagstuk niet in.

Juist daarom echter is het voor ons van zoo hoog gewicht, dat deze Evolutie-theorie zich zelve reeds overleefd heeft. Het hoofdmoment toch, waarop in dit stelsel alles aankomt, t. w. het spontaan opkomen van het organisch leven, wacht nog altoos op bewijs. Men heeft naar dit vanzelf ontstaan van het organisch leven rusteloos gezocht, en meer dan eens gewaand het gevonden te hebben, maar altoos weer bleek die waan op illusie te berusten en uit te loopen op zelfbedrog. Niemand is nog in staat gebleven, uit enkel stof ook maar het laagste soort van levend wezen te doen opkomen. Waar men eenmaal leven voor zich had, kon men, althans in de laagste wezenssoort, zekere overgangen aantoonen, en doen zien hoe in den loop der eeuwen, in den strijd om het bestaan, de eigenaardigheden en de levenswijze veranderingen hadden ondergaan. Maar daarbij bleef het dan ook; en met name waar men het ontstaan van den mensch poogde te verklaren, stuitte men altoos weer op wat men noemde *de missing link*, d. i. op den ontbrekende schakel. Men kon wel aantoonen, dat er onder de laagste soorten van dierlijke wezens enkele waren, die zeer dicht aan het plantenleven naderden, en evenzoo, dat er onder de dieren enkele waren, die in lichaamsbouw en soms zelfs in voorkomen eenigszins naderden aan den mensch, maar den overgang aantoonen kon men niet. Steeds sprak men van overgang; alleen maar, de eigenlijke overgang ontsnapte aan alle onderzoek; en van alle vondsten, waarop men zich beriep, alsof de laatste overgang gevonden ware, bleek telkens weer dat ze op teleurstelling uitliepen. Wel bleek dat alle latere formatiën in voorformatiën een soms vrij sterke analogie vonden, maar de grens tusschen soort en soort kon niet overbrugd worden. En zelfs al ware het gelukt alle schakels aan te wijzen, waaruit de volledige keten der dingen bestond, dan nog zou het raadsel niet zijn opgelost. Ook dan toch bleef nog altoos het raadsel over, hoe de oorspronkelijke stof ontstaan was; een vraagstuk daarom te ingewikkelder, omdat op het standpunt der Evolutie-leer in die oorspronkelijke stof reeds van meet af alle krachten moeten gescholen hebben, die bij verdere ontwikkeling tot ontwikkeling kwamen. Waar met name in Amerika veel Christelijke geleerden zich in de Evolutie vangen lieten, was dit dan ook alleen mogelijk, doordien zij het uitgangspunt in God namen; God als den Schepper van de oorspronkelijke stof en de in haar schuilende krachten eerden; het tuurwerk, gelijk het liep, zich als door God geformeerd, en door God opgewonden voorstelden; en het verder verloop der dingen zich dachten als door God voorgedacht en alzo beschikt. Doch dan maakt men zich ook een geheel valsche voorstelling van wat eigenlijk de Evolutie bedoelt. Volgt haar in naam, maar verwerpt ze daadwerkelijk. En blijft feitelijk staan op het geloofsstandpunt, alleen met dit verschil, dat men zijn God *deistich* opvat, en het zich voorstelt, als ware wel alles van